

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG NAPJA ÖRÖKSÉGÜNK DEBRECEN

• **Rejtett Debrecen – kiállítás és előadás a Déri Múzeumban**

szeptember 18., csütörtök 17 óra, Déri Múzeum

A „Föld alatti Debrecen” című kiállítás megtekintése, majd beszélgetés D. Szabó László régésszel a jelenlegi régészeti feltárások eredményeiről. Külön érdekesség, hogy olyan tárgyakat is megnézhetnek az érdeklődők, amelyek az utóbbi ásatásokon kerültek elő, így ezidáig még nem is láthatták a múzeumlátogatók.

• **IV. Örökségünk Debrecen konferencia, a 150 éve született Borsos József emlékére**

szeptember 19., péntek 9 óra, Debreceni Református Egyetemi Templom

9:00 – 10:00 Köszöntő: **Dr. Puskás István**, Debrecen Kulturális területért felelős alpolgármestere

Az Év Cívis Háza pályaműveinek bemutatása: **Gábor István**, Debrecen Megyei Jogú Város Főépítésze

Az Év Cívis Háza elismerés átadó ünnepsége

10:00 – Konferencia

A KONFERENCIA PROGRAMJA

HELYTÖRTÉNETI SZEKCIÓ

Dr. Horváth Péter: *Szentpálegyháza a pallagi szántásban*

Bár Zoltai Lajos az 1920-as években már bizonyosan tudott „*Szentpáltelekiről*”, sőt 1928-ban még egy kétnapos feltárást is végzett a feltételezett templom környékén, annak pontos lokációja napjainkra nem volt beazonosítható. Később Lévai Béla nyelvész, helytörténész az 1990-es évek első felében ismét rátalált a helyszínre, de az ő leírásai alapján sem volt fellelhető a „*kőomladékos domb*”, így ismét elveszett az egykori település. Háromévnyi „*terebejárás*”, – voltaképpen vizslasétáltatást – követően viszont az idei mélyszántás újra felszínre hozta Szentpálegyházát!

Dr. Lakner Lajos: *Debrecen-kép az 1840-es évek sajtójában*

Az 1840-es évek sajtóját lapozgatva gyakran találunk Debrecenről szóló írásokat. A cikkek utalása arra enged következtetni, hogy a város gyakori téma lehetett a korban. Ráadásul egységesnek tekinthető a bennük megrajzolódó városkép. A szerzők gyakran kritizálják a debreceni közállapotokat és szellemi életet. Ugyanakkor rendre visszatér az a gondolat, hogy a városnak a nemzetlét megőrzésében, sőt felvirágoztatásában hivatása van, ami azt eredményezi, hogy a kritika után következik egy fordulat, egy, a „*de*” ellentétes kötőszó jelentéstartományát bőven túllépő vallomás.

Váradai Katalin: Száraz, gőz, víz, szél... Miről mesélnek Debrecen egykori malmai?

Debrecenben számos malom működött, amelyek emlékét ma utca- vagy épületnevek őrzik. Kevesen tudják, hogy a Böszörményi úton lévő Malom Étterem hajdanán szélmalomként működött. Ugyancsak a feledés homályába vesztek a város száraz- és vízimalmai is. A cívisváros talán legismertebb malma a Malompark helyén működő István gőzmalom volt, amely majd egy évszázadig meghatározó szereplője volt Debrecen nemcsak gazdasági életének, hanem társasági, szociális életének is különféle akcióival.

Korompai Balázs: „Színházi kálvária” – Színháztörténeti dokumentumok sorsa és útja a XX. században

A városi múzeum anyagába bekerült színházi dokumentumok nyomon követésének, fellelésének izgalmas, kalandos története. Azonban a „heppiend” még messze van. Sok száz dokumentumról van szó, melynek javarésze kéziratos forrás. Igen kevesen ismerik ezt az anyagot, látni még kevesebbeknek adatott meg.

HADTÖRTÉNETI SZEKCIÓ

Czeglédiné Dr. Lovas Enikő: Évszázados emlékezés – egy emlékmű évfordulójára. Rekonstrukciós kísérlet a háborús veszteségek mértékéről a debreceni gyalogezred I. világháborús emlékezete kapcsán

A császári és királyi 39. gyalogezred, Debrecen házi ezredének emlékoszlopa a Nagyerdő kapujában több szempontból egyedülálló emlékmű. Bár az ezred történeti múltjának állít emléket, mégis elsősorban az alakulat I. világháborúban elszenvedett harctéri veszteségeire kívánt méltó módon emlékeztetni. E veszteségek mértékéről a források igen eltérő számokat emlegetnek, ezért az emlékmű avatásának 100 éves évfordulója alkalmából az „Elfeledett emlékezet” Háborús Kegyeleti Kutatócsoport kísérletet tett annak felmérésére, mekkorák is lehettek az ezred valós veszteségei.

ÉPÍTÉSZETI SZEKCIÓ

Gajdos Csaba: Elvesztette szépségét, elvesztette értékét – avagy miért bontjuk le a régi lakóházakat?

A lakóház építészet szerves fejlődést mutatott a XVIII-XIX. században. Az egyszerű homlokzatok a XIX. század városfejlesztési törekvései nyomán kezdtek gazdagodni, felzárkózva a hasonló méretű városok épületeihez. A század végén 10-15 évente változó divathullámok egészen a XX. század közepéig kitartottak. A század második felében a megbomlott tagozatok eltávolítása egyszerűbbnek bizonyult a kijavításuknál. Különben sem volt már divatos a díszítés. Számtalan esetben láthattuk, hogy a lepusztult homlokzat hozzájárult egy szerkezetében amúgy viszonylag ép ház elbontásához. A kivitelezők hozzá nem értése felújításokat is tönkre tehet. A megmaradt egy-két kisebb léptékű épület pedig méretével irritálja a befektetőket.

Virányi Zsolt: Eltűntnek nyilvánítva, avagy épületeink hiányzó részletei

Városunk fejlődésének, mindennapi változásának velejárója, hogy egyes épületeket elbontanak, helyettük épülnek újak, nagyobbak, jól-rosszul illeszkedve a városképbe. Így van ez már több száz éve, így lett a poros falvakból mezőváros, majd szabad királyi város és a jelenlegi vármegyeszékhely, az ország második legnagyobb városa. De megmaradt sok történeti épületünk, amelyekről kisebb-nagyobb épületrészek hiányoznak, amelyek helyreállításával visszanyerhetnék eredeti kialakításukat.

Gábor István: Épített Örökség Felújítási Program 2025.

Debrecenben közel 330 helyi védelem alatt álló épület található, ezért az Önkormányzat egy jelentős értékvédelmi programot alkotott a 2024-es költségvetésében. Ez azt jelenti, hogy a város minden évben 200 millió forintot fordíthat a helyi értékvédelemmel érintett épületek felújítására. Támogatási rendszer keretében lehet pályázni, az elnyerhető összeg legfeljebb a

felújítási költség felét teheti ki. (Összehasonlításként, Budapesten a Hegyvidéki Önkormányzat 310 helyi védett épület esetében, ezek védelmére évente 50 millió forintot fordít.) Jelenleg a pályázat tárgya azon helyi egyedi védelem alatt álló építmények, építményrészletek felújításának támogatása, amelyek társasházként vagy lakásszövetkezetként működnek. Így a 2025-ös évben a pályázat keretében a Szent Anna utca – Batthyány utca sarkán található épület újul meg, valamint idén szeptemberben kezdetét veszi a Svetits-bérház felújítása is.

Győrffy Zoltán: *Értéktörzés és jövőformálás – fiatal építészek Debrecenben*

A Hajdú-Bihar Vármegyei Építész Kamara célja, hogy a fiatal, tehetséges építészeket helyben tartsa, és aktívan bevonja a kamarai életbe. Ennek érdekében egy alkotóműhelyt indítottunk, ahol közösségben, tapasztalt mentorok támogatásával dolgozhatnak a fiatalok. A program akcióterületek kijelölésével ad lehetőséget arra, hogy a fiatalok kézzelfogható javaslatokat tegyenek a város fejlesztésére, miközben szakmai párbeszéd indul az építészek, várostervezők és helytörténészek között. Így egyszerre valósul meg a civis értékek megőrzése és egy korszerű, élhető város alakítása. A kezdeményezés nemcsak Debrecen számára előnyös, hanem a fiatal építészeknek is biztos alapot ad a közösségi gondolkodásra, a szakmai fejlődésre és a nagyobb léptékű projektek vállalására.

VÁROSRESZEINK NÉVEREDETE

Papp József: *A debreceni városrészek névrendszere avagy a „városrendezési körzetek humanizálása”*

Debrecen szabályozási és övezeti tervében a városrendezési körzeteket többnyire területnév nélküli számok jelölik, amelyeket sem a döntéshozók, sem a lakosság nem tud értelmezni. A város politikai vezetőitől az ezredfordulón indult a kezdeményezés, jó lenne a hagyományokból ismert régi neveket elővenni, a számokkal azonosított körzeteket nevesíteni, a városrészek egységes névrendszerét létrehozni. Az előadás célja a történeti, műszaki, nyelvi vizsgálatoktól a közgyűlési döntésekig, a városrész-neveket feltűntető utcanév-táblák első megjelenéséig tartó folyamat bemutatása.

BORSOS JÓZSEF – DEBRECEN EGYKORI VÁROSI FŐMÉRNÖKÉNEK EMLÉKEZETE

Nyul Imre: *A 112 éves Borsos-villa*

Borsos József saját családja részére 1913-ban tervezte és építette a vénkerti kis házak közé az emeletes villát. Az épület egy igazi gyöngyszem volt és ma is az a Vénkertben, amelynek udvarát egykoron medence és gyönyörű rózsakert díszített. Az építész 1943-ig élt itt. Később több tulajdonosa is volt, de közben párthelyiségként is szolgált. Utolsó lakói a Tihanyi család tagjai voltak. Felújítása után irodalmi múzeum működött benne, majd hosszabb szünet után közösségi térként üzemel.

Rácz Zoltán: *Élő Debrecen*

Mitől élő egy szerves folyamattal kiépülő város? Hogyan fejlesztette tovább Borsos József, a főépítész? Hogyan óvja ezt az örökséget az utókor? Ezekre a kérdésekre fogalmaz meg válaszokat az előadás.

Harangi Attila: *Borsos József építészétének nyomában az Alföldön*

Debrecen nagyhatású főmérnöke 150 éve született Hódmezővásárhelyen. Szülővárosában két református templomot tervezett a tabáni és a susáni városrészekbe, Szentesen pedig a Református Kör épületét. Az utolsó munkája Szegeden a Honvéd téri református templom. Ezzel a kitekintéssel Borsos József építészétének geneziséhez kerülhetünk közelebb, feltárva Hódmezővásárhely **préstégla (nyerstégla) építészét, majd később a Debrecenben és Szegeden meghonosított klinkertégla építészet összefüggéseit.**